

Borçlunun İradesi Dışında Bir Üçüncü Kişinin Borcu İfa Edip Edemeyeceği Meselesine İlişkin Bir Değerlendirme^{*,**}

An Analysis on the Question of Whether a Third Party Could Perform an Obligation Without Debtor's Will

Arş. Gör. Dr. Gizem ZURNACI^{***}

Öz

Kavram olarak üçüncü kişinin ifası, borçlu olmayan bir kimsenin bir borcu kendi adına ve başkasına ait borcu ifa kastıyla yerine getirmesini ifade eder. Alacaklı ifa menfaatini elde ettiği sürece, alacaklıyı borcun konusu edimle kimin tatmin ettiği bir önem taşımaz; borçlu dışındaki bir üçüncü kişi de borcu ifa edebilir. Üçüncü kişinin başkasına ait bir borcu yerine getirebilmesi için borçlunun iradesinin aranıp aranmayacağı meselesine ilişkin olarak karşılaştırmalı hukukta farklı çözümlerin benimsendiği görülmektedir. Kanun koyucunun konuya ilişkin olarak açık bir hüküm öngörmediği Türk hukuku açısından karşılaştırmalı hukuk ışığında varılması gereken çözüm, üçüncü kişinin başkasına ait bir borcu ifa edebilmesi için kural olarak borçlunun iradesinin bir önem taşımadığı yönünde olmalıdır. Bu bağlamda borçlu üçüncü kişinin ifasına karşı çıkmış olsa bile, alacaklı tarafından kabul edilmiş olan bir üçüncü kişinin ifası geçerli olarak hüküm ve sonuçlarını doğurabilecektir. Diğer yandan üçüncü kişinin borçlunun iradesi ile hareket eden bir kimse olmaması alacaklının üçüncü kişi tarafından kendisine sunulan gereği gibi ifa teklifini reddetmesi için de tek başına yeterli bir sebep teşkil etmez. Ancak alacaklı borçlunun üçüncü kişinin ifasına karşı çıktığından önceden haberdar ise veya borçlu ile alacağın devrini yasaklayan bir anlaşma yapmış ise ya da para borcu dışında bir borç söz konusu ise ve üçüncü kişi alacaklının böyle bir borcun üçüncü kişi tarafından kötü ifa edilmesi sonucunda uğrayabilecek olduğu zarar için teminat vermemişse, alacaklı üçüncü kişinin ifa teklifini alacaklı temerrüdüne düşmeden reddedebilmelidir.

Anahtar Kelimeler

İfa, Üçüncü kişi, Borç, Sona erme, Borçlunun iradesi.

Abstract

Performance of an obligation by a third party (namely, the third-party performance), as a legal concept, means that a person other than the debtor fulfils an obligation in her own name and with the intention of performing a specific debt belongs to another. As long as the creditor gets what she is entitled from her debtor, it does not

* Hakemli Araştırma Makalesi / **Makale Geliş Tarihi:** 17.10.2023 – **Makale Kabul Tarihi:** 26.10.2023.

** Bu çalışma, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı kapsamında hazırlanan “Üçüncü Kişinin İfası” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

*** Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, gizemzurnaci@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2326-2049.

matter who satisfies the creditor with the subject matter of the obligation; the debt could also be performed by a third party other than the debtor.

In comparative law, different solutions have been adopted on the question whether a third party could perform another's obligation without her will. From comparative law perspective, the solution to be adopted in Turkish law, where the legislator has avoided to bring an explicit provision in the Code, should be that third party could perform an obligation irrespective of debtor's will. Even a third party performance as far as it has been accepted by the creditor is legally effective. On the other hand, the fact that third party is not acting with the debtor's will is not itself a sufficient ground for creditor to reject the third party's offer to perform. However in those situations where the creditor being offered performance by a third party knows that the debtor objected to the third party performance or debtor and creditor concluded an agreement which prohibits assignment of claims or in the case of non-monetary debts, if the third party does not provide a security for the prospective damages which could arise as a result of defective third party performance, creditor could be able to reject third party's offer without facing the risks of delay of creditor.

Keywords

Performance, Third party, Obligation, Discharge, Debtor's will.

GİRİŞ

İfa, bir borcun yerine getirilmesini ifade eder. Her borcun olağan sona erme nedeni, o borcun ifa edilmesidir¹. Bir borç ilişkisinde borcu ifa etmekle yükümlü olan kişi, borçlu; borcun ifa edilmesini talep etme yetkisine sahip kişi ise alacaklıdır. Alacaklı borç ilişkisinin nispiyeti ilkesi uyarınca ifayı yalnızca borç ilişkisinin diğer tarafı olan borçludan talep edebilir². Keza hayatın olağan akışına uygun olan durum da ifanın borçlu tarafından gerçekleştirilmesidir³. Ancak alacaklı ifa menfaatini elde ettiği sürece, borcun bizzat borçlu tarafından ifa edilmesi zorunlu değildir (TBK m. 83). Bu kapsamda borçlu dışındaki kişilerin de ifayı yerine getirmesi mümkündür.

¹ Fikret Eren, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (27. Baskı, Yetkin Yayınları 2022) 1030; Rona Serozan, *İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. III* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 2016) 6.

² Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. I* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 2017) 15.

³ Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt II* (2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları 1977) 82.

Üçüncü kişinin ifası kavram olarak birisi dar, diğeri geniş anlamda olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır⁴. Geniş anlamda üçüncü kişinin ifası borçlu dışındaki kimselerin ifada rol aldığı bütün hâlleri kapsamına alır. Bu bağlamda ifa yardımcılarını aracılığıyla ifanın gerçekleştirildiği hâller de üçüncü kişinin ifası olarak nitelendirilir. Bu çalışmada ele alacağımız dar anlamda üçüncü kişinin ifası ise üçüncü kişinin bir başkasının borcunu alacaklıya karşı ifa yardımcısı sıfatıyla değil; kendi adına yerine getirdiği hâlleri ifade eder.

Üçüncü kişinin ifası, gerek Roma gerekse Pandekt hukukunda mevcut olup, günümüzün modern hukuk sistemlerinde de sıkça uygulama alanı bulan bir kurumdur. Borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişinin borçluya ait bir borcu ifa edip edemeyeceği üçüncü kişinin ifasına ilişkin çözüme kavuşturulması gereken en önemli hukukî meselelerden birini oluşturmaktadır. Zira Türk hukuku açısından bakıldığında üçüncü kişinin ifasının başlıca hukukî dayanağını oluşturan düzenlemede (TBK m. 83) kanun koyucunun sadece borçlunun şahsen ifayla zorunlu olmadığını düzenlemekle yetindiği; bunun dışındaki birçok hususun çözümünü ise doktrine ve yargı kararlarına bıraktığı görülmektedir.

Konuya ilişkin olarak doktrindeki hâkim görüş⁵, üçüncü kişinin kural olarak başkasına ait bir borcu ifa edebileceği, bunun için borçlunun iradesinin aranmayacağı ve alacaklının üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda olduğu; ancak borçlunun da karşı çıkması hâlinde üçüncü kişinin ifa teklifini reddedebileceği yönündedir. Alacaklı ile borçlunun üçüncü kişinin ifasını önlemeye yönelik ortak iradesinin üçüncü kişinin ifa yetkisini bertaraf edebileceği kuralının istisnasını ise üçüncü kişinin rehinden kurtarma hakkına sahip olduğu durumlar oluşturmaktadır. Fakat kanunda üçüncü kişinin ifa yetkisinin kapsamına ilişkin açık bir düzenleme bulunmayışı karşısında doktrinde kabul edilen bu çözümün en isabetli çözüm olup olmadığı özel olarak irdelenmesi gereken bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı hukukta bir üçüncü kişinin hangi kapsamda başkasına ait bir borcu ifa yetkisine sahip olduğuna ilişkin tespitlerimizi ortaya koyduktan sonra meseleyi Türk hukuku bakımından ele alacak ve borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişinin

⁴ Joachim Gernhuber, *Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen* (2. Auflage, Mohr Siebeck 1994) 430; Christina Wolf, *Drittleistung und Leistungsmittlung* (Duncker&Humblot 1995) 15.

⁵ Eren (n 1) 1053 vd.; Feyzioğlu (n 3) 85; Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri* (Yetkin Yayınları 2021) 680 vd.; Halûk Nami Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı, Beta 2023) 341; M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I* (20. Baskı, Vedat Kitapçılık 2022) 263; Serozan (n 1) 26 vd.; Selâhattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Halûk Burcuoğlu ve Atilla Altop, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 1993) 769; Kenan Tunçomağ, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler I. Cilt* (5. Baskı, Sermet Matbaası 1972) 725.

hangi hallerde borçluya ait bir borcu ifa yetkisine sahip olduğuna ilişkin olarak değerlendirmede bulunacağız.

I. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN İFASININ ELE ALINIŞ TARZI

Roma hukukundan günümüze ulaşan borç kavramı, borçluyu alacaklıya karşı bir edimi yerine getirmekle yükümlü kılan bir hukuki ilişkiyi ifade eder⁶. Bir borç yerine getirilmediğinde borçlunun alacaklıya karşı sorumluluğu meydana gelir. Modern hukuklarda bu sorumluluk, borcunu yerine getirmeyen borçlunun malvarlığına alacaklının el atabilmesini ve alacağını bu malvarlığından elde edebilecek olmasını ifade etmektedir. Roma hukukunun ilk devirlerinde ise malvarlığı ile sorumluluğun aksine, alacaklının, borca uygun davranmayan borçlunun şahsına el koymasına imkân tanıyan kişi ile sorumluluk esası kabul edilmekteydi⁷. Alacaklının hakimiyeti altında olan borçlu (sorumlu kişi) bu durumdan tek başına kurtulamayacağı için borçlunun bir aile üyesi, arkadaşı veya herhangi bir üçüncü kişi devreye girerdi ve bu kimselerin alacaklıya ödediği fidye sayesinde borçlu, alacaklının hâkimiyetinden kurtulmuş olurdu⁸.

Roma hukukunun ilerleyen dönemlerinde ise, alacaklının borçlunun şahsı üzerinde hâkimiyet kurmasına izin veren anlayış zamanla terk edilmişti⁹. Dolayısıyla borçlunun alacaklının hâkimiyetinden kurtulabilmesi için üçüncü kişilere duyulan ihtiyaç artık ortadan kalkmıştı. Fakat eski dönemlerdeki katı sorumluluk anlayışını yumuşatmak için üçüncü kişinin müdahalesine imkân tanınmış olması, Roma hukukunun sonraki dönemlerinde üçüncü kişinin

⁶ Paul Koschaker ve Kudret Ayiter, *Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları* (İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası 1993) 183 vd.; Türkân Rado, *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1980) 5 vd.; Ziya Umur, *Roma Hukuku Ders Notları* (3. Baskı, Beta 2010) 293 vd.; Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Oxford University Press 1996) 1.

⁷ Kocayusufpaşaoğlu (n 2) 29; Koschaker ve Ayiter (n 6) 183; Rado (n 6) 22.

⁸ Karl-Heinz Below, 'Die Erfüllung der Obligation durch einen Dritten' in H. M. Pawlowski, Wiese Günther (eds), *Festschrift für Konrad Duden zum 70. Geburtstag* (C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1977) 90; Koschaker ve Ayiter (n 6) 283; Max Kaser, *Das Römische Privatrecht, Erster Abschnitt, Das Altrömische, Das Vorklassische und Klassische Recht* (2. Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1971) 172; Sonja Meier, 'Performance of an Obligation by a Third Party' in Andrew Burrows, David Johnston, Reinhard Zimmermann (eds), *Judge and Jurist: Essays in Memory of Lord Rodger of Earlsferry* (Oxford University Press 2013) 622; Sonja Meier, 'Die Leistung durch Dritte in historisch-vergleichender Perspektive' (2015) *Zeitschrift für die gesamte Privatrechtswissenschaft* 103, 105 ff.; Zimmermann (n 6) 3.

⁹ Rado (n 6) 22 vd.

borçlanılan edimi yerine getirerek borcu ifa edebileceği prensibinin kabulüne zemin hazırlamıştır¹⁰.

Buna karşılık üçüncü kişinin başkasına ait bir borcu borçlunun iradesi hilafına ifa edip edemeyeceğine dair Klasik Dönem kaynaklarında *Gaius*'a ve *Labeo*'ya ait olduğu ifade edilen farklı görüşler benimsenmiştir¹¹. Fakat sonuçta borçlunun iradesini göz önünde bulundurmeyen görüş hakimiyet kazanmıştır. Borçlunun iradesi dışında ve hatta iradesi hilafına üçüncü kişinin ifasına imkân tanınmasının gerçek sebebi olarak borcu ifa etmeyen borçlu aleyhine getirilmiş olan sert icra prosedürleri gösterilmiştir¹². Zira Klasik Dönem ve Post-Klasik Dönem'de artık borçlunun şahsına olmasa da bütün malvarlığına el koyulabilmekteydi. Dolayısıyla üçüncü kişinin ifası ile bu sert icra prosedürünün önlenmesi sadece borçlunun menfaatine değil, genel menfaate de uygun düşmekte idi¹³. Alacaklının üçüncü kişinin ifası sayesinde alacağına kavuşacak olması yönünde bir menfaatinin bulunmasına ise bu dönemde ayrıca bir önem atfedilmediği anlaşılmaktadır¹⁴.

Üçüncü kişinin ifasında borçlunun iradesini aramayan, hatta borçlunun iradesi hilafına borcun sona ermesine imkân tanıyan Roma hukuku prensibi, 19. yüzyılda Pandekt hukukçuları tarafından da benimsenmiştir¹⁵. Yalnız Roma hukukundan farklı olarak, bazı Pandekt hukukçuları üçüncü kişinin ifasının borçlunun iradesi olmaksızın hüküm doğurabilmesini, borçlunun borçtan kurtulma menfaatinin değil; alacaklının ifaya kavuşmaya yönelik menfaatinin esas olarak açıklamıştır¹⁶. Buna göre alacaklı borcun konusu ile tatmin edildiği sürece edim bizzat borçlu tarafından yerine getirilmek zorunda olmayıp, bir üçüncü kişi de bu sonucu

¹⁰ Kaser (n 8) 636; Meier, *Leistung durch Dritte* (n 8) 105 ff.

¹¹ Christian Emunds, *Solvendo quisque pro alio liberat eum, Studien zur befreienden Drittleistung im klassischen römischen Recht* (Duncker&Humblot 2007) 337 ff.; Iole Fagnoli, 'Drittleistung und Pflichterfüllung: auch gegen den Willen des schuldnern? – oder- Rechtsgeschichte als Hilfsmittel der Gesetzesauslegung' (2010) 146 *Zeitschrift des Bernische Juristenvereins* 177, 188 ff.; Meier, *Performance* (n 8) 622; Meier, *Leistung durch Dritte* (n 8) 106.

¹² Emunds (n 11) 442 ff.; Christiana Wollschläger, *Die Geschäftsführung ohne Auftrag: Theorie und Rechtsprechung* (Duncker&Humblot 1976) 79.

¹³ Meier, *Leistung durch Dritte* (n 8) 106.

¹⁴ Bu tespit için bkz. Emunds (n 11) 443.

¹⁵ Alois Brinz, *Lehrbuch der Pandekten, Band II, 1. Abteilung* (2. Auflage, Verlag von Andreas Deichert 1879) 448; Julius Albert Gruchot, *Die Lehre von der Zahlung der Geldschuld nach heutigem deutschen Rechte* (Verlag von Franz Vahlen 1871) 18; Wilhelm Hertz, 'Die Zahlung einer fremden Schuld' (Dissertation, Friedrich-Franz-Universität 1894) 10, 15 vd.; Paul Oertmann, 'Die Zahlung fremder Schulden' (1894) 82 (3) 367, 374, 391; Carl Friedr. Ferdinand Sintenis, *Das Practische Gemeine Civilrecht, II. Band* (3. Auflage, Verlag von Bernhard Tauchnitz 1868) 411; Bernhard Windscheid and Theodor Kipp, *Lehrbuch des Pandektenrechts, Bd. 2* (9. Auflage, Scientia Verlag Aalen 1906) 424 ff.

¹⁶ Hertz (n 15) 10 ff.; Oertmann (n 15) 391; Windscheid and Kipp (n 15) 416 ff., 424.

sağlayabilir. Üçüncü kişinin ifasında alacaklının iradesi, özellikle alacaklının üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda olup olmadığı meselesi de Pandekt hukukçuları tarafından özel olarak ele alınmış ve bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür¹⁷.

Modern hukuk sistemlerine baktığımızda ise, üçüncü kişinin ifası meselesine ilişkin olarak Kıta Avrupası hukuk sistemi ile Anglo-Amerikan hukuk sisteminin bazı temel meselelerde birbirinden farklı çözümler kabul ettikleri görülmektedir. Şöyle ki;

Anglo-Amerikan hukuk sisteminde üçüncü kişilerin borçlunun iradesi olmaksızın borçluyu borcundan kurtarabilmesine imkân tanıyan bir genel prensip kabul edilmemiştir. Geleneksel olarak kabul edilen anlayış, ifada hukuken korunan bir menfaati olmaksızın hareket eden üçüncü kişinin ifasının, borçlunun iradesi olmadıkça borcu sona erdiremeyeceği yönündedir¹⁸. Bunun temelinde yatan sebebi, bir üçüncü kişinin kendisini borçluya yeni bir alacaklı olarak dayatmasına dair duyulan çekince oluşturmaktadır. Zira üçüncü kişinin ifasına izin verildiğinde, kural olarak üçüncü kişi borçluya karşı yöneltebileceği bir rücu hakkı elde etmiş olmaktadır. Bazı İngiliz hukukçular bu yaklaşımın daha serbest hâle getirilmesi gerektiğini ileri sürse de, en azından mevcut sistemde hâlâ borçlunun iradesi dışında gerçekleşen üçüncü kişinin ifasına çekimsiz yaklaşılmaktadır¹⁹. Fakat her hâlükârda Anglo-Amerikan hukuk sisteminde alacaklının borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişinin sunduğu ifayı kabul etmek zorunda olmadığı kabul edilmektedir²⁰.

Kıta Avrupası hukuk sisteminde ise borçlunun iradesinin ne yönde olduğuna bakılmaksızın üçüncü kişinin ifasına imkân tanındığı görülmektedir. Bununla birlikte

¹⁷ Konuya ilişkin çeşitli görüşler için bkz. Gruchot (n 15) 24 ff.; Meier, *Performance* (n 8) 623 ff.; Oertmann (n 14) 413 ff.

¹⁸ Klaus von Bartels, 'Zum Rückgriff nach eigennütziger Zahlung auf fremde Schuld' (2014) 78 *Rabels Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht* 479, 486; Peter Birks, *An Introduction to the Law of Restitution* (Clarendon Press 1989) 189 ff.; Daniel Friedmann and Nili Cohen, 'Payment of Another's Debt' in Ernst von Caemmerer, Peter Schlechtriem (eds), *International Encyclopedia of Comparative Law, Restitution/Unjust Enrichment and Negotiorum Gestio, Vol X* (Mohr Siebeck 2007) 5; Meier, *Leistung durch Dritte* (n 8) 105; Charles Mitchell, *The Law of Subrogation* (Clarendon Press 1994) 22; Simon Whittaker, 'Performance of another's obligation: French and English law contrasted' in David Johnston, Reinhard Zimmermann (eds), *Unjustified Enrichment, Key Issues in Comparative Perspective* (Cambridge University Press 2002) 446.

¹⁹ Bkz. Andrew Burrows, *The Law of Restitution* (3. Edition, Oxford University Press 2011) 460 ff.; Friedmann and Cohen (n 18) 4; Graham Virgo, *The Principles of the Law of Restitution* (3. Edition, Oxford University Press 2015) 224 ff.

²⁰ Friedmann and Cohen (n 18) 7; J. Gold, 'Accord and Satisfaction by a Stranger' (1941) 19 (3) *The Canadian Bar Review* 165, 209; E. I. King, 'Accord and Satisfaction by a Third Person' (1950), 15 (2) *Missouri Law Review* 115, 116, 128 ff.; Meier, *Performance* (n 8) 629.

alacaklının üçüncü kişi tarafından kendisine sunulan ifayı kabul etmek zorunda olup olmadığına ilişkin olarak bu hukuk sistemine dâhil ülke hukuklarında farklı yaklaşımlar benimsendiği görülmektedir²¹. Örneğin; Avusturya hukukunda alacaklının borçlunun iradesi ile hareket eden üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda olduğu; borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişi tarafından sunulan ifayı ise reddedebileceği kabul edilmektedir²². Alman hukukunda ise alacaklıya sadece borçlunun iradesi hilafına hareket eden bir üçüncü kişinin sunduğu ifayı reddetme yetkisi tanınmaktadır²³. Dolayısıyla Kıta Avrupası hukuk sistemine dahil iki ülke hukuku arasında borçlunun üçüncü kişinin ifasına ilişkin irade durumunun belirsiz olduğu hâllerde, ki özellikle üçüncü kişi borçlunun bilgisi dışında hareket ettiğinde durum böyledir, bir üçüncü kişinin ifasının alacaklı tarafından kabul edilmek zorunda olup olmadığına dair farklılık bulunmamaktadır: Avusturya hukukunda üçüncü kişi borçlunun iradesi ile hareket ettiğini ispatlayamazsa, üçüncü kişinin ifası borçlunun iradesi hilafına olmasa bile, alacaklı bu ifayı reddedebilecek iken; Alman hukukunda borçlunun irade durumu belirsiz olduğunda yine de alacaklı üçüncü kişinin sunduğu ifayı kabul etmek zorundadır, şayet ifayı reddetmek istiyorsa borçlunun bu ifaya karşı çıktığını ortaya koymak durumundadır.

İsviçre hukukunda ise üçüncü kişinin ifasına ilişkin temel düzenlemeyi borçların ifasını düzenleyen hükümlerin başında yer alan Art. 68 OR (TBK m. 83) oluşturmaktadır. Bu hüküm uyarınca borcun bizzat borçlu tarafından ifa edilmesinde alacaklının menfaati yoksa, borçlu borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü değildir. Bu bakımdan anılan hüküm doktrinde ifayı kimin gerçekleştirebileceğini, hangi ölçüde borçlu yerine üçüncü kişinin ifasına izin verilebileceği meselesini ele alan bir hüküm olarak değerlendirilmektedir²⁴.

Art. 68 OR esas itibarıyla şahsen ifa gerektirmeyen edimlerde, borçlunun ifayı gerçekleştirmek üzere yardımcılarına ve temsilcilere başvurabilmesinin dayanağı olarak

²¹ Meier, *Performance* (n 8) 623 ff.

²² Heinrich Mayrhofer, *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, 2. Buch, Das Recht der Schuldverhältnisse, 1. Abteilung, Allgemeine Lehren* (3. Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 1986) 563.

²³ Wolfgang Fikentscher and Andreas Heinemann, *Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil* (12. Auflage, De Gruyter 2022) 179.

²⁴ Eugen Bucher, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht* (2. Auflage, Schulthess 1988) 295; Alfred Koller, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil: Handbuch des allgemeinen Schuldrechts* (4. Auflage, Stämpfli Verlag 2017) 632 ff.; Marius Schraner, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch (Zürcher Kommentar), Band V: Obligationenrecht, Teilband V/1e: Die Erfüllung der Obligationen, Art. 68-96 OR* (3. Auflage, Schulthess 2000) Art. 68, N. 2; Rolf H. Weber, *Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht, Band VI, 1. Abteilung, Allgemeine Bestimmungen, 4. Teilband: Die Erfüllung der Obligation, Art. 68-96 OR* (2. Auflage, Stämpfli Verlag 2005) Art. 68, N. 4.

görülmektedir²⁵. Bu bağlamda borcun ifa edilebilmesi için borçluyu şahsen ifa ile yükümlü tutmayan kanun koyucunun borçluya bir ayrıcalık tanıdığı ve bu sayede borçlunun yardımcı kişilere başvurarak iş yükünü paylaşırabilecek olmasının iş bölümüne dayanan modern toplumsal yaşamın bir gereği olduğu ifade edilmektedir²⁶.

Fakat Art. 68 OR bağlamında borçlunun başvurabileceği kimseler, ifa yardımcısı veya temsilcilerle sınırlı değildir. Şöyle ki, bir yandan Art. 110/II OR (TBK m. 127, b. 2)'da borçlunun alacaklıya yapacağı tek taraflı bildirimle borcu ifa eden üçüncü kişinin alacaklıya halef olabileceği öngörülmekte; diğer yandan Art. 175 OR (TBK m. 195)'da borçlunun üçüncü kişilerle kendisine ait bir borcun ifasının üstlenilmesine ilişkin anlaşma yapmasına imkân tanınmaktadır. Her iki hâlde de borcu ifa eden üçüncü kişiler, borçlunun iradesi ile ifaya girişmekle birlikte kendi adına hareket etmekte olup yardımcı kişi veya temsilci sıfatını taşımazlar.

Art. 110/I OR (TBK m. 127, b. 1) hükmünde ayrıca başkasının borcu için rehnedilen bir şey üzerinde mülkiyet veya sınırlı bir ayni hakkı bulunan üçüncü kişi, borcu ifa ederek şeyi rehinden kurtardığı takdirde ona kanuni halefiyet hakkı tanınmaktadır. Art. 827 ZGB (TMK m. 884)'de ise borçtan şahsen sorumlu olmayan rehinli taşınmaz malikinin, borçluya ait koşullar içinde borcu ödeyerek taşınmazın üzerindeki ipoteğin kaldırılmasını isteyebileceği ve alacağını, borcu ödeyen malike geçeceği hükmü bulunmaktadır. Bu hâllerde, kanun koyucu borçlunun iradesini aramaksızın, ifada haklı bir menfaati olduğu düşüncesiyle üçüncü kişilere, başkasına ait borcu ifa etme hakkı tanımaktadır.

Dolayısıyla borçlunun iradesi ile hareket eden üçüncü kişiler ile kanunda özel olarak kendisine başkasına ait borcu ifa etme ayrıcalığı tanınan üçüncü kişiler Art. 68 OR bağlamında borcu ifa edebilecek üçüncü kişilerin kapsamına girer. Buna karşılık rehinden kurtarma hakkı olmadığı gibi, borçlunun iradesi olmaksızın hareket eden üçüncü kişilerin borcu ifa edip edemeyeceğine dair kanun hükümlerinde açıklık bulunmamaktadır²⁷.

1881 tarihli eski İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1869 tarihli ilk tasarısı ise borçlunun iradesi dışında üçüncü kişinin ifasına imkân veren bir düzenleme (§ 133 E-OR) içermekteydi. Fakat

²⁵ Bruno von Büren, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil* (Schultess 1964) 451 ff.; Weber (n 24) Art. 68, N. 5.

²⁶ Weber (n 24) Art. 68, N. 5.

²⁷ Weber (n 24) Art. 68, N. 6.

bu düzenlemeyi içeren ikinci fıkra Ocak 1878'de yasalaşmadan tasarıdan kaldırılmıştır²⁸. Ne var ki kanun koyucunun bu düzenlemeden bilinçli şekilde vazgeçip vazgeçmediğinin açık olmadığı ifade edilmektedir²⁹. Bununla birlikte İsviçre doktrin ve içtihatlarında kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana, borçlunun iradesine bakılmaksızın üçüncü kişinin borcu ifa edebileceği hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Yalnızca alacaklının hangi durumlarda üçüncü kişinin sunduğu ifayı reddedebileceğine dair farklı görüşler ileri sürülmüştür. Günümüze bakıldığında ise, içtihatlarda ve doktrinde ağırlıklı olarak Alman hukukunda kabul edilen çözümün benimsendiği görülmektedir. Bu bağlamda alacaklının kural olarak üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda olduğu; ancak borçlunun itirazı varsa bu ifayı reddedebileceği ifade edilmektedir³⁰.

II. BORÇLUNUN İRADESİ DIŞINDA HAREKET EDEN ÜÇÜNCÜ KİŞİNİN İFA YETKİSİNİN KAPSAM VE SINIRLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Üçüncü kişinin ifası borçlunun alacaklısına karşı borcundan kurtulması sonucuna yol açar³¹ ve bu sayede borcunu ifa etmemesi hâlinde borçlunun karşılaşılabileceği olumsuz sonuçlar önlenmiş olur³². Borçluya sağladığı bu fayda göz önünde bulundurulduğunda, borçlunun iradesi dışında gerçekleşmiş olsa dahi üçüncü kişinin ifasının, esas itibarıyla borçlunun menfaatlerine hizmet ettiği söylenebilir³³. Özellikle üçüncü kişinin borçluya ulaşmasının imkân dâhilinde olmadığı veya borçlunun içerisinde bulunduğu durum gereği kendisine ait bir borcun üçüncü kişi tarafından yerine getirilmesine yönelik iradesinin öğrenilemediği hâllerde, borçlunun borcu ifa etmemesi hâlinde karşılaşılabileceği ceza koşulu, temerrüt faizi, icra tehdidi gibi olumsuz sonuçların bu ifa sayesinde önlenmesi borçlunun menfaati ile çoğu kez örtüşecektir. Bu nedendir ki, üçüncü kişinin ifası tarihsel bağlamda borçlu yararına vekâletsiz işgörmenin tipik bir örneği olarak ele alınmaktadır³⁴.

Bununla birlikte üçüncü kişinin gerçekleştirdiği ifa borçlunun menfaatleri ile her zaman örtüşmez. Zira üçüncü kişinin ifası sonucunda borçlu alacaklıya karşı borçtan kurtulmuş olsa bile, kural olarak bu sefer de üçüncü kişiye karşı borçtan kurtulmasının karşılığında rücu

²⁸ Koller (n 24) 638 ff.

²⁹ Fagnoli (n 11) 187.

³⁰ Claire Huguenin, *Obligationenrecht, Allgemeiner und Besonderer Teil* (3. Auflage, Schultess 2019) 214; Schraner (n 24) Art. 68, N. 50; Weber (n 24) Art. 68, N. 53.

³¹ Schraner (n 24) Art. 68, N. 44; Weber (n 24) Art. 68, N. 50.

³² Weber (n 24) Art. 68, N. 50.

³³ Krş. Fikentscher and Heinemann (n 23) 179.

³⁴ Wollschläger (n 12) 76.

borçlusu konumuna geçecektir. Hatta üçüncü kişinin ifası bazen borçlunun malvarlığında arzu etmediği birtakım olumsuz sonuçlara da yol açabilir³⁵. Borçlunun alacaklıya karşı takasa elverişli bir alacağının bulunduğu ve alacaklıya olan borcunu bu alacak ile takas etmek suretiyle sona erdirmek istediği hâller buna örnektir. Bu bağlamda özellikle üçüncü kişinin borçlunun iradesi hilafına gerçekleştireceği ifanın da sorunlu olduğu ifade edilmektedir³⁶. Her ne kadar borçlunun üçüncü kişinin ifasına muhalefet etmesi ile istisnaen karşılaşılabileceği ifade edilmişse de³⁷, borçlunun alacaklı ile arasındaki borç ilişkisine üçüncü kişinin müdahalesini istememesinin çeşitli sebepleri bulunabilir³⁸. Örneğin; borçlu bir başkası tarafından borçtan kurtarılmayı onur meselesi yapabilir³⁹ veyahut üçüncü kişinin borcu ifa ettikten sonra rücu alacaklısı olarak karşısına çıkmasını engellemek isteyebilir⁴⁰.

Her ne kadar üçüncü kişinin ifası Roma hukukunda borçlunun menfaati açısından desteklenmesi gereken bir hukuki müessese olarak ele alınmışsa da üçüncü kişinin ifasında borçlunun iradesinin aranmamasını haklı kılabilen tarihsel sebepler (eski dönemlerde borçlunun şahsına el koyulması, sonraki dönemlerde borçlu aleyhine külli takip başlatılabilmesi gibi) günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Günümüzde borçlunun iradesi hilafına olsa dahi üçüncü kişinin ifasına imkân tanınmasının gerekçesini, alacaklının ister borçlu ister üçüncü kişi tarafından olsun, edime kavuşturulma menfaatini üstün tutmak teşkil etmektedir⁴¹. Üçüncü kişinin sunduğu ifa alacaklı tarafından kabul edildiğinde, borçlunun iradesinin bulunmaması gerekçesiyle ifayı geçersiz kılmanın getireceği pratik zorluklar da (alacaklının üçüncü kişiye edimi iade edecek olması; hâlihazırda üçüncü kişiden edimi elde etmiş olan alacaklının borçludan ifaya yönelik talepte bulunma motivasyonunun bulunmaması gibi) bu sonucu haklı kılar. Borçlunun kendi ifa planı doğrultusunda ifayı gerçekleştirmek istemesi; üçüncü kişinin daha sonra kendisine yönelteceği rücu talebi ile karşı karşıya bırakılmak istememesi ya da üçüncü kişinin ifasının malvarlığında meydana getirebileceği etkiler de kural olarak dikkate alınmaz⁴².

³⁵ Gernhuber (n 4) 453.

³⁶ Emunds (n 11) 433.

³⁷ Emunds (n 11) 357; Feyzioğlu (n 3) 87.

³⁸ Schraner (n 24) Art. 68, N. 44; von Büren (n 25) 452; Weber (n 24) Art. 68, N. 50.

³⁹ Serozan (n 1) 27; Weber (n 24) Art. 68, N. 50.

⁴⁰ Schraner (n 24) Art. 68, N. 44; von Büren (n 25) 452; Weber (n 24) Art. 68, N. 50.

⁴¹ Krş. Huguenin (n 30) 214; Schraner (n 24) Art. 68, N. 47; von Büren (n 25) 453; Weber (n 24) Art. 68, N. 50-51; Wollschläger (n 12) 79.

⁴² Gernhuber (n 4) 452.

Bununla birlikte, üçüncü kişinin ifasını engelleyemeyen ve bunun sonucunda kendi iradesi dışında borcunu ifa eden üçüncü kişiye karşı rücu ilişkisi kapsamında borç altına giren borçlu, tıpkı alacağın devrinde olduğu gibi, üçüncü kişi karşısında, alacaklı karşısında olduğundan daha kötü bir duruma da getirilmemelidir. Alacağın devrinde borçlunun korunması için getirilmiş hükümler kıyasen borçlunun iradesi dışında borcu ifa eden üçüncü kişinin sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak borçluya rücu ettiği hâllerde de uygulanmalıdır⁴³.

Borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişinin ifa yetkisi kapsamında ortaya çıkan bir diğer önemli mesele, alacaklının üçüncü kişi tarafından kendisine sunulan ifayı kabul etmek zorunda olup olmadığı, bu ifayı hangi hâllerde alacaklı temerrüdüne düşmeksizin reddedebileceğine ilişkindir.

Kanaatimizce borçlunun irade durumuna ilişkin özel bir araştırmaya gidilmeksizin, borçlunun borcundan kurtulmaya yönelik bir menfaatinin bulunduğu varsayımından hareket edilmeli ve kural olarak üçüncü kişinin ifasını kabul etmek istemeyen alacaklı karşısında borçlunun menfaati üstün tutulmalıdır. Borçlunun kişisel özelliklerinin önem taşımadığı edimlerde ifayı kimin gerçekleştirdiğine bakılmaksızın alacağını elde edebilecek iken alacaklının üçüncü kişinin ifasını reddedici tutumu da zaten haklı görülemez.

Bununla birlikte, üçüncü kişinin ifa girişiminden haberdar olan borçlunun, alacaklıya yönelteceği bir itirazla bu ifaya karşı çıktığını bildirmesi hâlinde, artık borçlunun menfaatine ilişkin kabul edilen varsayımın geçerliliğini yitireceği kabul edilmelidir. Böylece alacaklı, üçüncü kişinin ifasını reddedebilmek için haklı bir sebep elde etmiş olur. Alacaklı ile borçlunun üçüncü kişinin ifasına birlikte karşı çıkması, başkasına ait bir borcu ifa etmek bakımından bir hak değil; sadece bir yetkiyi haiz olan üçüncü kişinin ifa yetkisini ortadan kaldırmalıdır. Bu çözüm tarzı, borç ilişkisi üzerinde bu ilişkinin tarafları olan alacaklı ile borçlunun hâkimiyetine üstünlük tanınması gerektiği düşüncesi ile de örtüşür.

Alacaklı ile borçlu arasında alacağın devrini yasaklayan bir anlaşmanın varlığı hâlinde de alacaklı, üçüncü kişinin ifasını, kendisi için olumsuz sonuçlara yol açmayacak şekilde reddedebilmelidir.

Üçüncü kişinin kendisine sunduğu ifayı kabul etmesi alacaklı açısından borçluya karşı borca aykırılık nedeniyle tazminat sorumluluğuna yol açabilir. Zira istisnai olsa da bazı

⁴³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Gizem Zurnacı, 'Üçüncü Kişinin İfası' (Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi 2023) 335 vd.

hâllerde, borçlunun ifanın kabulü veya hazırlık fiillerinin yerine getirilmesine yönelik bir hakkı söz konusu olabilir⁴⁴. Bu hâllerde de alacaklı üçüncü kişinin ifasını kabulden kaçınabilmelidir.

Kanaatimizce alacaklının üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda olduğuna ilişkin prensibe para borcu dışındaki borçlar bakımından bir istisna daha getirilmesi gerekir. Çünkü para borçlarının dışındaki borçlarda alacaklının üçüncü kişinin kötü ifası yüzünden zarara uğrama tehlikesi bulunmaktadır. Alacaklı, borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişinin kötü ifası veya üçüncü kişinin ifayı gerçekleştirdiği esnada alacaklının bütünlük menfaatini ihlal etmesi hâlinde kural olarak borçlunun sorumluluğuna başvuramaz. Bu açıdan para borçları dışındaki borçlarda üçüncü kişinin ifası alacaklıyı borçlu karşısında olduğundan daha olumsuz bir konuma getirebilir. Bu nedenle başkasına ait bir borcu ifa etmek isteyen üçüncü kişinin alacaklıyı ifayı kabule zorlayabilmesi için bu yönde bir talebi varsa alacaklıya, ifa yüzünden uğrayabileceği zararı karşılamak için bir teminat vermesi gerekir. Zira alacaklı bir yandan üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda bırakılıp diğer yandan bu ifanın yaratacağı olumsuz sonuçlarla baş başa bırakılamaz. Ancak üçüncü kişi borçlunun iradesi ile hareket eden bir kimse ise, bu durumda alacaklı ifayı kabul etmek zorundadır. Bu bakımdan para borçları dışındaki borçlarda borçlunun üçüncü kişinin ifasına yönelik irade göstermiş olması, alacaklının üçüncü kişinin ifasını kabul etmek zorunda olması bakımından önem taşımaktadır. Borçlunun iradesinin üçüncü kişinin ifasının gerçekleşmesine yönelik olduğunu ispat edecek olan taraf, üçüncü kişi olmalıdır. Fakat alacaklının konumundaki objektif bir kişinin borçlunun ifaya yönelik iradesini anlayabilecek durumda olduğunu söyleyebildiğimiz ölçüde, alacaklı açık bir iradenin varlığında ısrarcı olamaz. Şayet iradenin varlığı somut olayın özelliklerinden çıkarılabiliyorsa, mesela üçüncü kişi borçlunun borçlandığı bir parça borcunun ifasını teklif etmişse veya ifanın gerçekleşme tarzına ilişkin olarak kararlaştırılan esaslardan haberdarsa, borçlunun ifaya yönelik iradesinin bulunduğu sonucuna varılabilir.

SONUÇ

Roma hukukunun tarihsel temelini teşkil ettiği Kıta Avrupası ile Anglo-Amerikan hukuk sistemine dâhil ülkelerde üçüncü kişinin ifasına genel itibarıyla imkân tanınmaktadır. Ancak üçüncü kişinin ifa yetkisinin sınırları, özellikle üçüncü kişinin başkasına ait bir borcu yerine getirebilmesi için borçlunun iradesinin aranıp aranmayacağı ve alacaklının üçüncü kişinin

⁴⁴ Bkz. Uwe Hüffer, *Leistungsstörungen durch Gläubigerhandeln* (Duncker&Humblot 1976) 252; Demian Stauber, *Die Rechtsfolgen des Gläubigerverzugs* (Stämpfli Verlag 2009), 74 ff.

ifasını kabul etmek zorunda olup olmadığı meselelerine ilişkin olarak hukuk sistemlerinin farklı çözümler kabul ettiği görülmektedir.

Her iki hukuk sisteminde başkasının borcu için rehin verilen şey üzerinde hak sahibi olan kimselere kendisine ait olmayan bir borcu ifa etme hakkı tanımaktadır. Zira bir alacağın rehinle teminat altına alındığı hâllerde, alacaklı muaccel alacağı için rehlin paraya çevrilmesi yoluna başvurabilir. Bu kapsamda rehin konusu şey üzerinde mülkiyet veya sınırlı bir ayni hakkı olan üçüncü kişiler, alacaklı ile borçlu ortaklaşa hareket etseler bile ifa hakkından mahrum bırakılamaz; borçlu karşı çıkmış olsa da alacaklı kendisine sunulan ifayı kabul edebilir, hatta alacaklı temerrüdüne düşmemek için ifayı kabul etmek zorundadır.

Hukuk düzeninin öngördüğü şekilde ifada haklı bir menfaati olmayan üçüncü kişilerin ifası bakımından ise borçlunun iradesinin aranıp aranmayacağı noktasında hukuk sistemleri arasında farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Anglo-Amerikan hukuk sisteminden farklı olarak Kıta Avrupası hukuk sistemine dâhil ülke hukuklarında üçüncü kişinin ifası açısından prensip borçlunun iradesinin aranmayacağı yönündedir. Fakat üçüncü kişinin ifasını, borçlunun iradesine tabi tutmayan (Almanya ve Avusturya gibi) ülke hukukları açısından, borçlunun iradesi dışında hareket eden bir üçüncü kişinin ifasının alacaklı tarafından kabul edilmek zorunda olup olmadığına ilişkin farklı yaklaşımlar benimsenmiştir.

Türk hukuku açısından kanaatimizce benimsenmesi gereken çözüm, üçüncü kişinin başkasına ait bir borcu ifa edebilmesi için kural olarak borçlunun iradesinin bir önem taşımadığı yönünde olmalıdır. Bu bağlamda borçlu üçüncü kişinin ifasına karşı çıkmış olsa bile, alacaklı tarafından kabul edilmiş olan bir üçüncü kişinin ifası geçerli olarak hüküm ve sonuçlarını doğurabilecektir. Diğer yandan üçüncü kişinin borçlunun iradesi ile hareket eden bir kimse olmaması alacaklının üçüncü kişi tarafından kendisine sunulan gereği gibi ifa teklifini reddetmesi için de tek başına yeterli bir sebep teşkil etmez. Ancak alacaklı borçlunun üçüncü kişinin ifasına karşı çıktığından önceden haberdar ise veya borçlu ile alacağın devrini yasaklayan bir anlaşma yapmış ise ya da para borcu dışında bir borç söz konusu ise ve üçüncü kişi alacaklının böyle bir borcun üçüncü kişi tarafından ifa edilmesi sonucunda uğrayabilecek olduğu zarar için teminat vermemişse, alacaklı üçüncü kişinin ifa teklifini alacaklı temerrüdüne düşmeden reddedebilmelidir.

KAYNAKÇA

Below KH, 'Die Erfüllung der Obligation durch einen Dritten' in H. M. Pawlowski, Wiese Günther (eds), *Festschrift für Konrad Duden zum 70. Geburtstag* (C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1977).

Birks P, *An Introduction to the Law of Restitution* (Clarendon Press 1989).

Brinz A, *Lehrbuch der Pandekten, Band II, 1. Abteilung* (2. Auflage, Verlag von Andreas Deichert 1879).

Bucher E, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil ohne Deliktsrecht* (2. Auflage, Schultess 1988).

Burrows A, *The Law of Restitution* (3. Edition, Oxford University Press 2011).

Emunds C, *Solvendo quisque pro alio liberat eum, Studien zur befreienden Drittleistung im klassischen römischen Recht* (Duncker&Humblot 2007).

Eren F, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (27. Baskı, Yetkin Yayınları 2022).

Fagnoli I, 'Drittleistung und Pflichterfüllung: auch gegen den Willen des schuldners? – oder- Rechtsgeschichte als Hilfsmittel der Gesetzesauslegung' (2010) 146 Zeitschrift des Bernische Juristenvereins, 177-193.

Feyzioğlu FN, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt II* (2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları 1977).

Fikentscher W and Heinemann A, *Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil* (12. Auflage, De Gruyter 2022)

Friedmann D and Cohen N, 'Payment of Another's Debt' in Ernst von Caemmerer, Peter Schlechtriem (eds), *International Encyclopedia of Comparative Law, Restitution/Unjust Enrichment and Negotiorum Gestio, Vol X* (Mohr Siebeck 2007), 3-80.

Gernhuber J, *Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen* (2. Auflage, Mohr Siebeck 1994).

Gold J, 'Accord and Satisfaction by a Stranger' (1941) 19 (3) The Canadian Bar Review, 165-209.

Gruchot JA, *Die Lehre von der Zahlung der Geldschuld nach heutigem deutschen Rechte* (Verlag von Franz Vahlen 1871).

Gümüş MA, *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri* (Yetkin Yayınları 2021).

Hertz W, 'Die Zahlung einer fremden Schuld' (Dissertation, Friedrich-Franz-Universität 1894).

Huguenin C, *Obligationenrecht, Allgemeiner und Besonderer Teil* (3. Auflage, Schultess 2019).

Hüffer U, *Leistungsstörungen durch Gläubigerhandeln* (Duncker&Humblot 1976).

Kaser M, *Das Römische Privatrecht, Erster Abschnitt, Das Altrömische, Das Vorklassische und Klassische Recht* (2. Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1971).

King EI, 'Accord and Satisfaction by a Third Person' (1950), 15 (2) *Missouri Law Review*, 115-137.

Kocayusufpaşaoğlu N, *Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. I* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 2017).

Koller A, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil: Handbuch des allgemeinen Schuldrechts* (4. Auflage, Stämpfli Verlag 2017).

Koschaker P ve Ayiter K, *Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları* (İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası 1993).

Mayrhofer H, *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, 2. Buch, Das Recht der Schuldverhältnisse, 1. Abteilung, Allgemeine Lehren* (3. Auflage, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 1986).

Meier S, 'Performance of an Obligation by a Third Party' in Andrew Burrows, David Johnston, Reinhard Zimmermann (eds), *Judge and Jurist: Essays in Memory of Lord Rodger of Earlsferry* (Oxford University Press 2013), 619-636.

Meier S, 'Die Leistung durch Dritte in historisch-vergleichender Perspektive' (2015) *Zeitschrift für die gesamte Privatrechtswissenschaft*, 103-122.

Mitchell C, *The Law of Subrogation* (Clarendon Press 1994).

Nomer HN, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı, Beta 2023).

Oertmann P, 'Die Zahlung fremder Schulden' (1894) 82 (3), 367-515.

Oğuzman MK ve Öz MT, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I* (20. Baskı, Vedat Kitapçılık 2022).

Rado T, *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1980).

Schraner M, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch (Zürcher Kommentar), Band. V: Obligationenrecht, Teilband V/1e: Die Erfüllung der Obligationen, Art. 68-96 OR* (3. Auflage, Schulthess 2000).

Serozan R, *İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme (Kocayusufoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, C. III* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 2016).

Sintenis CFF, *Das Practische Gemeine Civilrecht, II. Band* (3. Auflage, Verlag von Bernhard Tauchnitz 1868).

Stauber D, *Die Rechtsfolgen des Gläubigerverzugs* (Stämpfli Verlag 2009).

Tekinay SS, Akman S, Burcuoğlu H ve Altop A, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 1993).

Tunçomağ K, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler I. Cilt* (5. Baskı, Sermet Matbaası 1972).

Umur Z, *Roma Hukuku Ders Notları* (3. Baskı, Beta 2010).

Virgo G, *The Principles of the Law of Restitution* (3. Edition, Oxford University Press 2015).

von Bartels K, 'Zum Rückgriff nach eigennütziger Zahlung auf fremde Schuld' (2014) 78 *Rabels Zeitschrift für Ausländisches und Internationales Privatrecht*, 479-507.

von Büren B, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil* (Schulthess 1964).

Weber RH, *Berner Kommentar, Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht, Band VI, 1. Abteilung, Allgemeine Bestimmungen, 4. Teilband: Die Erfüllung der Obligation, Art. 68-96 OR* (2. Auflage, Stämpfli Verlag 2005).

Whittaker S, 'Performance of another's obligation: French and English law contrasted' in David Johnston, Reinhard Zimmermann (eds), *Unjustified Enrichment, Key Issues in Comparative Perspective* (Cambridge University Press 2002).

Windscheid B and Kipp T, *Lehrbuch des Pandektenrechts, Bd. 2* (9. Auflage, Scientia Verlag Aalen 1906).

Wolf C, *Drittleistung und Leistungsmittlung* (Duncker&Humblot 1995).

Wollschläger C, *Die Geschäftsführung ohne Auftrag: Theorie und Rechtsprechung* (Duncker&Humblot 1976).

Zimmermann R, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Oxford University Press 1996).

Zurnacı G, 'Üçüncü Kişinin İfası' (Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi 2023).